

პირობითობები მაკროეკონომიკური ინდიკატორების გაანგარიშებისას გლობალიზაციის თანამედროვე პირობებში (საქართველოს მთლიანი შიგა პროდუქტის მაგალითზე)

იოსებ არჩვაძე

ეკონომიკის დოქტორი,

ქუთაისის უნივერსიტეტის პროფესორი

საკვანძო სიტყვები: მთლიანი შიგა პროდუქტი, შინამეურნეობებში ქალთა შრომის ღირებულება

ეროვნულ ანგარიშთა სისტემის (ეას) დანერგვისა და მისი ძირითადი კომპონენტის – მთლიანი შიგა პროდუქტის (მშპ) აღრიცხვის სრულყოფის პროცესები, ათეული წლებია, პარალელურად მიმდინარეობს. მეორე მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ საერთაშორისო სავალუტო ფონდის ეგიდით მოხერხდა ასეთი სისტემის დამკვიდრება და დროთა განმავლობაში მისი ერთი მეორეს მიყოლებით სულ უფრო სრულყოფილი რედაქციების მიღება. 2008 წლიდან მოქმედებს უკვე მეოთხე რედაქცია (წინა რედაქციები, შესაბამისად, 1953, 1968 და 1993 წლებში იქნა მიღებული).

მიუხედავად იმისა, რომ ამ ხნის განმავლობაში ბევრი რამ დაზუსტდა და დაიხვეწა, სრულყოფილებისაგან ჯერ კიდევ საკმაოდ შორსაა როგორც მთლიანად ეროვნულ ანგარიშთა სისტემა, ისე მშპ-ის აღრიცხვისა და შეფასების მეთოდოლოგია. ეკონომიკური პროცესების ცალკეული ელემენტების გაანგარიშებისას, ზუსტ აღრიცხვიანობასა და შეფასებასთან ერთად, გვხვდება არაერთი პირობითობა, რაც ამ სისტემასაც და მთლიან შიგა პროდუქტსაც სულ უფრო აშორებს საბუღალტრო აღრიცხვიანობისა და ორმაგი ჩაწერის პრინციპთან. თანაც თანამედროვე საზოგადოების წევრთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების სოციალურ-ეკონომიკური ფორმები და საშუალებები გაცილებით მრავალფეროვანია, ვიდრე ამის „დაჭერას“ მოქმედი მეთოდოლოგიით ახერხებს თანამედროვე სტატისტიკა. რეალობაა, რომ მშპ, რომელიც

დღემდე რჩება ქვეყნების განვითარების და მოსახლეობის კეთილდღეობის მახასიათებელ მთავარ ინდიკატორად, სულ უფრო ნაკლებად ასახავს საზოგადოებაში მიმდინარე მნიშვნელოვან ცვლილებებსა და მოსახლეობის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების სპექტრის გაფართოებას. მშპ-ის გაანგარიშებისას მხედველობაში ვერ თუ არ, ან არასრულად გაითვალისწინება ისეთი ასპექტები, როგორებიცაა დაგროვილი სიმდიდრის ელემენტების მოხმარება (ამორტიზაცია), გარემო (ეკოლოგია), მომსახურების ხარისხი და ა.შ.

ამის გამოსასწორებლად სერიოზულ ზომებს მიმართავენ სტატისტიკოსები. მაგალითად, 2008 წლის შემდეგ საერთაშორისო თანამეგობრობამ დაიწყო მშპ-ში ისეთი კომპონენტების ჩართვა, როგორებიცაა სამხედრო აქტივები, ხარჯები სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოებზე, საკუთარი საცხოვრისის პირობითი რენტა, კაპიტალიზებული ინტელექტუალური საკუთრება... მაგალითად, სტატისტიკოსთა საერთაშორისო კონსენსუსის საფუძველზე ბომბები და ჭურვები მიეკუთვნება საბრუნავ კაპიტალს, ხოლო მათი „დანაშნულების ადგილამდე“ მიტანის საშუალებები – ძირითად კაპიტალს. ამისდა მიუხედავად, საკმაოდ დიდი ლაგია მოვლენის, პროცესის წარმოშობიდან მათ ოფიციალურ სტატისტიკურ ინდიკატორებში ასახვამდე, რაც სერიოზულად აკნინებს მიღებული მონაცემების გამოყენებით ღირებულებასა და ობიექტურობას.

ბუნებრივია, რაც უფრო მილიტარიზებულია ეკონომიკა, ან რაც უფრო დიდია წინა თაობების მიერ შექმნილი დოვლათის (სიმდიდრის) მოხმარება მიმდინარე პერიოდში (მაგალითად, აშენებული საცხოვრისის წილი მთლიან საცხოვრებელ ფონდში), მით უფრო დაშორებულია მშპ-ის ოფიციალური წლიური მოცულობა რეალური სახალხო-სამეურნეო დანიშნულებით გათვალისწინებული დამატებული ღირებულების – გამოყენებული მშპ-ის მოცულობისგან. ამასთან, რადგანაც 2008 წლის ეას-ის მიხედვით მშპ-ში უნდა აისახოს წარმოებული ფინანსური ინსტრუმენტებიც, ეს ერთგვარად ზრდის ამ უმთავრეს მაკროეკონომიკურ ინდიკატორში განმეორებითი აღრიცხვისა და მისი მოცულობის ზრდის ალბათობას.

შეიძლება ითქვას, რომ განვითარებული საბაზრო ეკონომიკა და მოწესრიგებული აღრიცხვიანობა, მოქმედი მეთოდოლოგიის ფარგლებში, ორგვარად მოქმედებს მაკროეკონომიკური ინდიკატორების, პირველ რიგში, მშპ-ის რაოდენობრივ პარამეტრებზე. ნაწილი ფაქტორებისა ხელს უწყობენ შესაბამისი მონაცემების ოფიციალურ ზრდას, სხვები კი პირიქით, ამცირებენ ამა თუ იმ ფაქტორის გავლენას, წონას. მაგალითად, რაც უფრო განვითარებულია ქვეყანა, მისი აღრიცხვის სისტემა მნიშვნელოვნად ამცირებს ჩრდილოვანი ეკონომიკის და აქ შექმნილი (წარმოებული) დამატებული ღირებულების მასშტაბებს. ბუნებრივია, მაკროეკონომიკურ ინდიკატორებში ჩართული ჩრდილოვანი ეკონომიკის წილი დაბალგანვითარებულ ქვეყნებს უფრო მაღალი ექნებათ მაღალგანვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით. შესაბამისად, აღრიცხვიანობის მოწესრიგება იწვევს ეკონომიკის ამ ნაწილის ჩრდილიდან გამოყვანას, ლეგალიზაციას და შესაბამისად, მშპ-ის სტრუქტურის არსებით ცვლილებას. ასევე, რაც უფრო მეტადაა წარმოდგენილი ქვეყნის ეკონომიკაში უცხოური კაპიტალი, მით მაღალია მათი მეშვეობით მიღებული მოგების წილი შესაბამისი ქვეყნის მთლიან შიგა პროდუქტში, თუმცა მოგების რეპატრიაციის შემთხვევაში ეს მოგება ზრდის ინვესტიციების წარმომავლობის და არა მიმღები ქვეყნის მოქალაქეთა კეთილდღეობას.¹

დღემდე არალეგიტიმურად ითვლება მშპ-ში საქმიანობის ისეთი სახეობების ასახვა, როგორებიცაა ჩრდილოვანი ბიზნესი – ნარკობიზნესი, პროსტიტუცია, კონ-

ტრაფაქტი, იარაღის გაყიდვა, არალეგალური აბორტები და სხვ... ამასთან, თუკი ნარკობიზნესისა და იარაღით ვაჭრობის სფეროში დახარჯული „შრომის“ მშპ-ში რაიმე ფორმით ასახვის შესაძლებლობა აპრიორი გამორიცხულია, პროსტიტუციისა და კონტრაფაქტული პროდუქციის ბრუნვაზე ასეთი ერთსულოვნება უკვე აღარ არსებობს. უფრო მეტიც, ევროკავშირის ხელმძღვანელობის დირექტივა პირდაპირ მოითხოვს თავისი წევრი ქვეყნებისაგან 2016 წლისთვის დაადგინონ სექსუალური მომსახურების ბრუნვის მოცულობა და ამის საფუძველზე მოახდინონ ქვეყნის მშპ-ის არსებითი კორექტირება. უკვე დღეისათვის ჩრდილოვანი ეკონომიკის მასშტაბების გათვალისწინებით, რომლის დიდი ნაწილი სწორედ რომ პროსტიტუციაზე მოდის,² შეიძლებოდა ბალტიის ქვეყნებს, რუმინეთსა და პოლონეთს მშპ გაეზარდოთ თითქმის 1 პროცენტით; ჩეხეთს, სლოვაკიას და სლოვენას – 2 პროცენტამდე; ბელგიას, დანიას, გერმანიასა და საფრანგეთს – 2-3 პროცენტით; ავსტრიას, ნიდერლანდებსა და გაერთიანებულ სამეფოს – თითქმის 4 პროცენტით.³

მოქმედი მეთოდიკით, მშპ-ში ჩაირთვება კანონით დაშვებული ნებისმიერი ანაზღაურებადი შრომითი საქმიანობა (შრომის ანაზღაურება), რის გამოც ეკონომისტებს უყვართ გამოთქმა, რომ „მშპ-ში აისახება ხიდის როგორც აშენება, ისე დანგრევა“. თითქმის პარადოქსთან გვაქვს საქმე: მშპ-ში ასახვას ვერ პოულობს საკუთარი ძალისხმევით (დამხმარე, ანაზღაურებადი შრომის მონაწილეობის გარეშე), მაგალითად, ლოჯიკის მიშენება, სხვა ნაგებობის მშენებლობა, მაგრამ მასში აუცილებლად აისახება მათ მოშლაზე გაწეული ხარჯები (ამ ღონისძიებებში ჩართულ პირთა შრომის ანაზღაურება); ჩვენი ქვეყნის მშპ-ში ასევე სრული ასახვა ჰპოვავს, მაგალითად, 2007 წლის 7 ნოემბერს თბილისში სახალხო მღელვარების ჩახშობაში მონაწილე სპეცრაზმელების ხელფასებმა და პრემიებმა.

ამრიგად, მშპ-ში აღრიცხვის კურსით გვაქვს, სულ ცოტა, ორი „ანომალიური“ მიდგომა: ერთი მხრივ, მასში არ აისახება ცოცხალი შრომის ის დანახარჯები, რომლებიც რეალურად ზრდიან მოსახლეობის კეთილდღეობას (ეკონომიკური საქმიანობა შინამეურნეობებში, არალე-

1 ამის მკაფიო მაგალითია ირლანდიისა და გაერთიანებული სამეფოს მონაცემების შედარება. – მოსახლეობის ერთ სულზე წარმოებული მშპ ირლანდიაში შეადგენს გაერთიანებული სამეფოს ანალოგიური მაჩვენებლის 134.3 პროცენტს, მაშინ როდესაც მოხმარების მიხედვით – მხოლოდ 84.1 პროცენტს. -იხ.: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Volume_indices_per_capita,_2012-2015_\(EU-28%3D100\)june.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Volume_indices_per_capita,_2012-2015_(EU-28%3D100)june.png)

2 ჩრდილოვანი ეკონომიკაში, პროსტიტუციისა და ნარკოტიკების ბრუნვათა თანაფარდობა, ზოგიერთი წყაროს მიხედვით, შეადგენს პროპორციას 55/45-ზე. – იხ. Бордели как средство от экономического спада. – «Независимая газета». 11.06.2014

3 იხ.: Бордели как средство от экономического спада. – «Независимая газета». 11.06.2014

გალური ეკონომიკური საქმიანობა, და სხვ.) და მეორე მხრივ, მასში აისახება ის ელემენტები, რომლებსაც ნაკლები შეხება აქვთ მშპ-ის წარმოებასთან და მხოლოდ მოხმარების ასპექტით არიან მიმდინარე პერიოდთან დაკავშირებული (მაგალითად, საცხოვრისის პირობითი რენტა).

მშპ-ის ამჟამინდელი გაანგარიშების კონცეფცია ეფუძნება ვარაუდს, რომ ყოველივე, რაც იწარმოება და მოიხმარება, მუდმივი, უცვლელი ხარისხისაა. მაგრამ ეს კონცეფცია წარმოიშვა 1930-იან წლებში, როდესაც ადგილი ჰქონდა პირველი მსოფლიო ომით მიყენებული ზარალის დაძლევისა და დიდ დეპრესიას. თავისი შინაარსითა და ძირითადი ელემენტებით (პირადი მოხმარება, სამთავრობო ხარჯები და ინვესტიციები) იგი წარმოადგენს არსებობის შესაძლებლობის დროინდელ მაჩვენებელს, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, საქონლისა და მომსახურების შექმნის შესაძლებლობას ერთიანი სისტემის უცვლელი პარადიგმის ფარგლებში, კრიზისისა და გაჭირვების პერიოდში. შესაბამისად, აპელირება იმაზე, რომ წარმოებული და მოხმარებული დოვლათი ერთნაირი ხარისხისა და სამომხმარებლო დიპაზონის არიან, შეიძლება გამართლებული იყო მხოლოდ საქონლის მასობრივი სტანდარტიზებული წარმოების დროს, მაგრამ ამჟამად, როდესაც მშპ-ში სულ უფრო დიდ წილს იკავებენ მომსახურება, ამგვარი მიდგომა თანდათან კარგავს არგუმენტაციას. თანამედროვე წარმოება და მომსახურება უფრო მეტადაა ორიენტირებული არა მასობრივ, არამედ კონკრეტულ მომხმარებელზე. დღეს ფირმებს აქცენტი გადააქვთ ინდივიდუალურ შეკვეთებზე, რომლებიც უფრო ძვირადღირებულია, მაგრამ უფრო მეტად ითვალისწინებენ ინდივიდუალურ გემოვნებას. მეორე მხრივ, სამომხმარებლო ეფექტის სრული ასახვა ვერ ხდება ფასების დეფლირებისას და ადგილი აქვს მშპ-ის დაუმსახურებელ შემცირებას. დაუმსახურებლად იმიტომ, რომ მართალია ხერხდება ადამიანთა ნატიფი მოთხოვნილებების უფრო სრული დაკმაყოფილება, მაგრამ ფასწარმოქმნა ადექვატურად ვერ ასახავს ხარისხის ზრდისა და მოთხოვნილებების უფრო სრული დაკმაყოფილების ასპექტებს. მაგალითად, მსოფლიოში სისტემურად მცირდება კომპიუტერული ტექნიკის ფასი, რაც იწვევს ერთეულ სამომხმარებლო დოვლათზე ცოცხალი შრომის დანახარჯების შემცირებას, რაც შემდეგ აისახება მშპ-ის ზრდის ტემპის შემცირებაში. მაგალითად, აშშ-ში კომპიუტერული ტექნიკის წარმოების გაიაფებამ მეოცე საუკუნის მიწურულს ახალ საბაზისო ფასებში ძველ საბა-

ზისო ფასებთან შედარებით ამ ქვეყნის მშპ და ეკონომიკური ზრდის ტემპი ათწლიან პერიოდში შესაბამისად, 0.3 და 0.5 პროცენტული პუნქტით შეამცირა¹, ხოლო ინფლაციის მაჩვენებელი პირიქით, 0.6 პროცენტით გაზარდა.² შესაბამისად, იაპონიის ეკონომიკური ზრდის შედარებით დაბალი ტემპები ბოლო ორი ათწლეულის მანძილზე გამოწვეულია არა მარტო ეკონომიკური კრიზისითა და გაჭიანურებული დეპრესიით, არამედ ტექნოლოგიური გარღვევების ფონზე ერთეულ სამომხმარებლო დოვლათის წარმოებაზე შრომითი დანახარჯების მნიშვნელოვანი შემცირებით, რაც ადექვატურად ვერ აისახება მაკროეკონომიკურ ინდიკატორებში (მთლიან შიგა პროდუქტსა და მისი ზრდის ტემპში).

შრომით დანახარჯებს, ტრანზაქციულ ხარჯებს და, შესაბამისად, დამატებულ ღირებულებას ერთეულ სამომხმარებლო ეფექტზე მნიშვნელოვნად ამცირებს უნაღლო ანგარიშსწორება და ხელფასების ნაღდი ანგარიშსწორებით გაცემაც, რაც, მშპ-ის მოქმედი მეთოდით გაანგარიშების პირობებში, ასევე ამცირებს აღნიშნული ინდიკატორის სიდიდეს.

დასახელებული და ზემოთ მოტანილი მაგალითები სავსებით მანაც ვერ ამოწურავენ მშპ-ის გაანგარიშებაში არსებული ატიპური და ანომალური მიდგომებისა და ფორმალობების ჩამონათვალს.

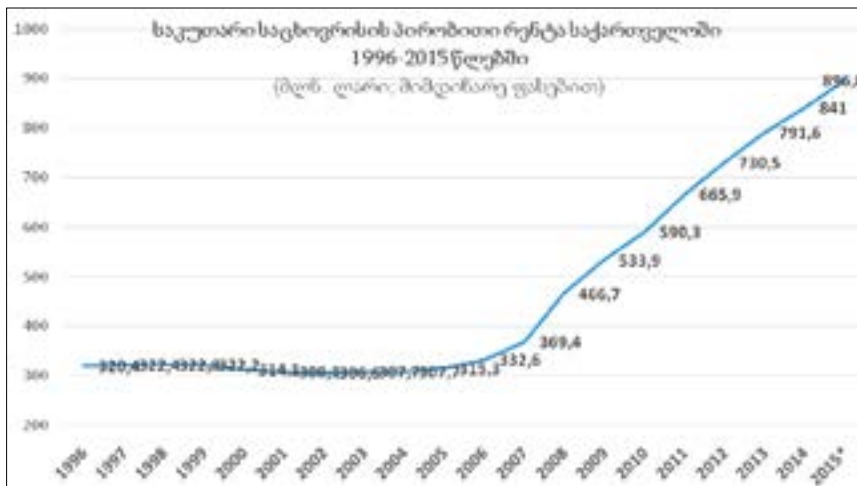
ყოველივე ამის გათვალისწინებით, უკვე 2008 წლის მსოფლიო ფინანსური კრიზისის შემდეგ, საფრანგეთის პრემიერის ნიკოლა სარკოზის ინიციატივით, შეიქმნა სამუშაო ჯგუფი ეკონომიკის დარგში ნობელის პრემიის ლაურეატების ჯოზეფ სტიგლიცისა და ამარტია სენტის, აგრეთვე ფრანგი ეკონომისტის ჟან პოლ ფიტუსის შემადგენლობით, რომელსაც სთხოვეს, შეეთასებინათ, რამდენად საიმედო ინდიკატორია მშპ ეკონომიკური და სოციალური პროგრესის დასახასიათებლად. საკითხი დგას შემდეგნაირად:

თუ გვინდა საზოგადოების ეკონომიკური განვითარების დახასიათება „ტრადიციული“ ფორმით, მაშინ პირადი მოხმარების, სამთავრობო ხარჯებისა და ინვესტიციების ჯამური სიდიდე საკმარისი იქნება (აბსტრაგირებას ვახდენთ იმპორტ-ექსპორტის სალდოსაგან):

$$GDP = C + G + I$$

1 იხ.: Chain-weighting: The New Approach to Measuring GDP Charles Steindel. – <http://users.wfu.edu/cottrell/ecn207/readings/chained.pdf>

2 იხ.: [Stiglitz, Fitoussi 2009: 22].

გრაფიკი 1

GDP – მშპ

C – მოსახლეობის მოხმარება

G – სამთავრობო ხარჯები

I – ინვესტიციები.

მაგრამ, თუ გვინდა მთლიან შიგა პროდუქტში ავსახოთ იმ სამომხმარებლო ეფექტის სრული ღირებულება, რომელსაც საზოგადოების წევრები ღებულობენ, მაშინ უნდა გავაფართოვოთ მშპ-ის კომპონენტების წრე, „ტრადიციულ“ კომპონენტებს „არატრადიციული“ ელემენტებიც დავუმატოთ. მაგალითად, დღის წესრიგში დგას მთლიან შიგა პროდუქტში იმ კომპონენტის ღირებულების სამომხმარებლო ეფექტის ასახვა, რომლის ზღვრული დანახარჯები ფაქტობრივად ნულს უტოლდება. კერძოდ, საუბარია გლობალური საკომუნიკაციო ქსელის განვითარების საფუძველზე მოხმარების სოციალიზაციასთან დაკავშირებულ საზოგადოებრივ საქონელზე (სოციალური ქსელები facebook, google, twitter და სხვ.) და მათგან მიღებულ მომსახურებასა და სამომხმარებლო ეფექტზე. მშპ-ში ასევე არ გაითვალისწინება ინტერნეტით ისეთი ღირებულებებისა და მომსახურების უფასო ხელმიწვდომობა, როგორებიცაა მუსიკალური და მხატვრული ნაწარმოებების გავრცელება და გამოყენება, სანავიგაციო რუკების გაცნობა და ა.შ.

საქონლის შექმნა ინტერნეტქსელით ასევე ამცირებს ტრანზაქციის ხარჯებს ერთეულ სამომხმარებლო დოვლათზე და უზრუნველყოფს მოთხოვნილების დაკმაყოფილების დონის ზრდას მშპ-ის შემცირების პირობებში.

ამ „ახალი საზოგადოებრივი საქონლის“ მზარდი სამომხმარებლო ეფექტისა და მის წარმოებაზე ხარჯების პრაქტიკული არარსებობის გამო ვერ იზრდება საზოგადოებრივი პროდუქტის ღირებულება, თუმცა აღრიცხვის

ამჟამინდელი პარადიგმის პირობებში ფორმალურად შედავების საფუძველიც კი არ არსებობს. მაგრამ როდესაც საზოგადოებრივ დოვლათში, მშპ-ში შეგნებულად არ შეაქვთ არასახაზრო ურთიერთობების პროცესში გაწეული რეალური შრომითი ხარჯების ღირებულებითი მაჩვენებელი, საკითხი იმსახურებს სერიოზულ განსჯას. საუბარია შინამეურნეობებში ოჯახის წევრების მიერ გაწეულ შრომაზე, რომელიც ყველა ქვეყანაში, განსაკუთრებით ეკონომიკურად ჩამორჩენილ ქვეყნებში, საკმაოდ მასშტაბურადაა წარმოდგენილი.

შინ, საკუთარ ოჯახში, გაწეული შრომითი დანახარჯები, ეროვნულ ანგარიშთა მოქმედი კლასიფიკაციით არ ექვემდებარებიან მშპ-ში ჩართვას. ვაწყდებით პარადოქსს: თუ თქვენ ცხოვრობთ პაპის დანატოვარ, 50-60 წლის წინ აშენებულ სახლში და თითო თითზე არა გაქვთ დადებული მის აშენებასა და რემონტზე, ასეთი საცხოვრისის პირობითი ქირის (რენტის) ფასი მონაწილეობს მშპ-ის ფორმირებაში. მაგრამ თუ თქვენ შვებულეა ზღვაზე ან მთაში დასვენების ნაცვლად საკუთარი სახლის რემონტს დაუთმეთ, თქვენი გაწეული თავდადება „შეუმჩნეველი“ დარჩება მოქმედ სტატისტიკას და ასეთ „პერსონალურ ღვაწლს“ არ ასახავს მშპ-ში. მაგალითად, საქართველოში საკუთარი საცხოვრისის პირობითი რენტის თანხა მიმდინარე ფასებში 2016 წელს მილიარდიან ზღვარს მიუკავუნებს, გაიზარდა რა ბოლო 15 წლის მანძილზე თითქმის სამჯერ (გრაფიკი 1).

ამავე დროს, იმის გამო, რომ მშპ-ის სხვა კომპონენტები (პირველ რიგში, მომსახურება) უფრო სწრაფად იზრდებოდნენ, საკუთარი საცხოვრისის პირობითი რენტის წილი მშპ-ში იმავე პერიოდში შემცირდა 8.5 პროცენტიდან 3.3 პროცენტამდე (გრაფიკი 2).

გრაფიკი 2

მშპ-ის გაფართოებული ვერსიის მიხედვით მუშაობა უახლოეს წლებში, მაღალი ალბათობით, უნდა წარიმართოს შემდეგი ორი ძირითადი მიმართულებით: პრველი – გლობალური საინფორმაციო და სოციალური ქსელების სამომხმარებლო ეფექტის ღირებულების განსაზღვრა და მეორე – შინამეურნეობებში გაწეული შრომის ღირებულების შეფასები. და თუ სოციალური ქსელების მეშვეობით სამომხმარებლო ეფექტის მიღების თაობაზე ჯერ მხოლოდ ახლა იწყება დისკუსია, ოჯახში გაწეული შრომის ელემენტების მშპ-ში ასახვის აუცილებლობაზე ეკონომისტები ფაქტობრივად არა თუ თანხმდებიან, არამედ უკვე იძლევიან შესაბამის რაოდენობრივ პარამეტრებსაც ცალკეული ქვეყნების მიხედვით. ამას განსაკუთრებულად პრინციპული მნიშვნელობა აქვს ჩვენი ქვეყნისათვის, რამეთუ საქართველოში შინამეურნეობებში შრომა განსაკუთრებით აქტუალურია – მის წილად მოდის სამომხმარებლო დოვლათის და ადამიანთა გაწეული შრომითი დანახარჯების უდიდესი ნაწილი.

შინამეურნეობა დემოეკონომიკური კატეგორიაა. მასში გაწეულ შრომას აქვს თავისი კონკრეტული შედეგი როგორც ნატურალურ-ნივთობრივი ფორმით, ისე მომსახურების გაწევით. ოჯახებში შრომობენ მამაკაცებიც და ქალებიც, მაგრამ რადგანაც დროის უმეტეს ნაწილს შინამეურნეობებში (როგორც საქართველოში, ისე სხვა ქვეყნებში), ტრადიციულად ქალები, დიასახლისები ატარებენ, განსაკუთრებით აქტუალურია ქალების მიერ ოჯახებში დახარჯული შრომის ღირებულებითი შეფასება.

ჩვენი აზრით, შინამეურნეობებში ქალთა შრომის ღირებულების განსაზღვრას საფუძვლად უნდა დაედოს ოჯახებში გაწეული შრომის ალტერნატიული ღირებულებ-

ბა, ანუ რა რაოდენობის შემოსავალს მიიღებდნენ ქალები, ოჯახებში საქმიანობის ნაცვლად დაქირავებით რომ ემსახურათ? ამასთან გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ დაქირავებითი შრომითი საქმიანობა ქალებს, როგორც წესი, არ ათავისუფლებს ოჯახური საქმიანობისაგან. საკითხის ამგვარ დასმას შემცენებითთან ერთად აქვს მაღალი გამოყენებითი ღირებულებაც. კერძოდ, იგი საშუალებას გვაძლევს არა მარტო სრულად ავსახოთ საზოგადოების წევრთა მიერ არასაბაზრო ურთიერთობების შედეგად გაწეული მომსახურების ღირებულება, არამედ გამოვასწოროთ მოქმედი მეთოდის ცალმხრივობა, რომლითაც ერთი და იმავე სახის მომსახურება, რომელიც ხორციელდება საბაზრო ურთიერთობების საფუძველზე აისახება მაკროეკონომიკურ ინდიკატორებში, ხოლო არასაბაზრო (საოჯახო) ურთიერთობების საფუძველზე გაწეული იგივე მომსახურება – არა.

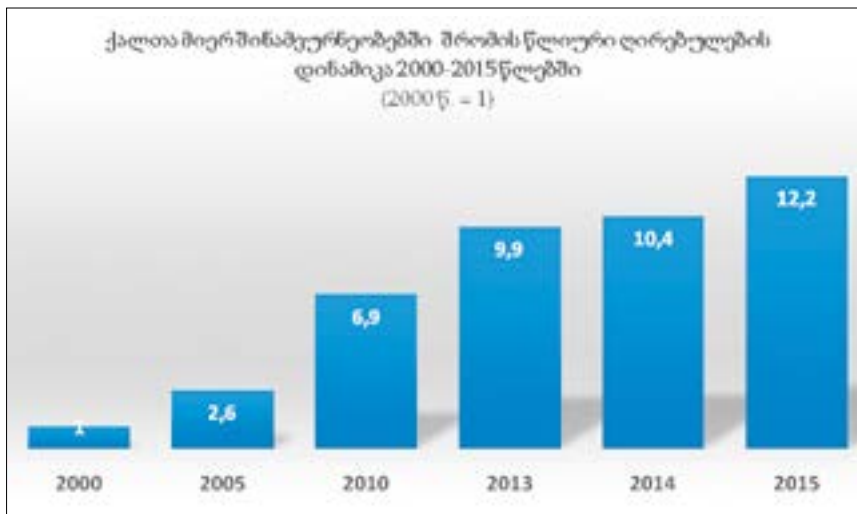
აღნიშნული პრინციპების გათვალისწინებით, საქართველოს მაგალითზე შემდეგნაირ სურათს ვღებულობთ:

სამუშაო დღის ხანგრძლივობა დიასახლისებისათვის – 8 საათი, ხოლო ეროვნულ ეკონომიკაში დასაქმებული (დაქირავებით მომუშავე) ქალებისათვის – ნორმალური სამუშაო დროის ნახევარი – დღეში 4 საათი.

2015 წლისთვის საქართველოში დაახლოებით 750 ათასი დიასახლისი და ეროვნულ მეურნეობაში დასაქმებული 841 ათასი ქალია.

დიასახლისებისა და დაქირავებით დასაქმებულ ქალთა ნახევრის¹ ჯამური მაჩვენებელი 1169.4 ათასია,

1 იგულისხმება, რომ დაქირავებით დასაქმებულ ქალთა მიერ ოჯახებში ყოველდღიური ოთხსაათიანი შრომის ხანგრძლივობა იგივეა, რაც სრული სამუშაო დღის მანძილზე დაქირავებით დასაქმებული ქალების ნახევარის ოჯახებში შრომის სრული, რეგულარული ხანგრძლივობა.

გრაფიკი 3

ხოლო ეროვნულ მეურნეობაში დასაქმებულ ქალთა საშუალო ხელფასი – 700.9 ლარი.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, 2015 წელს ქალთა მიერ შინამეურნეობებში გაწეული შრომის პირობითი ღირებულება შეადგენს 7.9 მლრდ. ლარს, რაც შესაბამისი წლის მშპ-ის თითქმის მეოთხედია (24.8%).

ეროვნულ მეურნეობაში დასაქმებულთა ხელფასის მატებისა და ქვეყნის მთლიანი ეკონომიკური პოტენციალის ზრდის გამო ქალთა მიერ ოჯახებში დახარჯული შრომის პირობითი ღირებულება 2015 წელს 2000 წელთან შედარებით 12.2-ჯერ გაიზარდა (გრაფიკი 3).

ამასთან, ქალთა მიერ ოჯახებში გაწეული შრომის ღირებულება გაცილებით სწრაფად მატულობს, ვიდრე მშპ, რის გამოც ასეთი შრომის ჯამური ღირებულება ქვეყნის მშპ-სთან მიმართებაში სულ უფრო იზრდება: 2000 წ. – 10.7%, 2010 – 21.4%, 2015 წ. – 24.8%.

ცნობილი ინგლისელი სოციოლოგის ენტონი გიდანსის (Anthony Giddens, Baron Giddens; დაიბ. 1938) მონაცემებით, განვითარებულ ქვეყნებში შინამეურნეობებში იქმნება 25-დან 40 პროცენტამდე ეროვნული პროდუქტი². დაახლოებით იმავე ზომის პარამეტრზე (მშპ-ის 30%) საუბრობენ ჯ. სტიგლიცი და ჟ-ბ.ფიტოუსი³. იმის გათვალისწინებით, რომ ამ მაჩვენებელში უკვე ჩართულია შინამეურნეობებში გაწეული შრომის ღირებულება, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ასეთი შრომის ღირებულება

2 იხ.: [Гидденс 1999] – წყარო: <http://www.owl.ru/gender/064.htm>

3 იხ.: [Stiglitz, Fitoussi 2009] Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, p. 23. მათვე შეფასებით, საფრანგეთში შინამეურნეობებში ოჯახის ყველა წევრის მიერ შესრულებული საშუალო ღირებულება შეადგენს მშპ-ის 35 პროცენტს, ფინეთში – 40 პროცენტს, ხოლო აშშ-ში – 30 პროცენტს. – იხ. იქვე, გვ. 36.

ოფიციალურ მშპ-ს ზრდის დაახლოებით 18-29 პროცენტით, მათ შორის ქალების შრომის ხარჯზე – 16-20 პროცენტით. ასეთ პირობებში საქართველოში დიასახლისების მიერ ოჯახებში გაწეული შრომის ღირებულების ზემოთ მოტანილი შეფასება (მშპ-ის დაახლოებით 25 პროცენტი), ჩვენთან, ოჯახური შრომის შესაბამისი საყოფაცხოვრებო ტექნიკით შედარებით ნაკლები უზრუნველყოფის გამო, აბსოლუტურად კორექტულად უნდა ჩაითვალოს⁴.

მთლიანობაში, ბოლო 15 წლის მანძილზე მშპ-ის, საკუთარი საცხოვრისის პირობითი რენტისა და ქალთა მიერ შინამეურნეობებში დახარჯული შრომის დინამიკა შემდეგნაირად გამოიყურება (გრაფიკი 4).

ამ ორი კომპონენტის (რომელთაგან ერთი – საცხოვრისის პირობითი რენტა, წესით არ უნდა შედიოდეს მშპ-ის ღირებულებაში, მაგრამ შედის; ხოლო მეორე – ქალთა მიერ შინამეურნეობებში შრომის ღირებულება – უნდა შედიოდეს, მაგრამ არ შედის), ჯამობრივი ღირებულება დაახლოებით 8.8 მილიარდი ლარია, რაც მშპ-ის 27.8 პროცენტია.

შინამეურნეობებში, დიასახლისების გარდა, ოჯახის სხვა წევრების მიერ გაწეული შრომითი დანახარჯების კორექტული შეფასებისათვის აუცილებელია შინამეურნეობათა დროის ბიუჯეტის კვლევის ორგანიზება, რაც საქართველოში ბოლოს 1985 წელს ჯერ კიდევ ერთიანი სსრკ-ის ფარგლებში ჩატარდა.

4 ჩვენ საერთოდ აბსტრაგირებას ვახდენთ იმ გარემოებისაგან, რომ დიასახლისთა უმრავლესობისათვის, ისევე როგორც დაქირავებით დასაქმებულებისათვის, როგორც წესი, „გამოსასვლელი“ და „დასვენების“ დღე არ არსებობს. უფრო მეტიც, მათო ოჯახური საქმიანობა განსაკუთრებით ინტენსიური სწორედ ასეთ დღეებშია.

გრაფიკი 4

თუ მშპ-ის ოფიციალურ მონაცემს გამოვაკლებთ საცხოვრისის პირობით რენტას და დავუმატებთ შინამეურნეობებში დიასახლისების მიერ დახარჯული შრომის ღირებულებას, მივიღებთ მშპ-ის კორექტირებულ მაჩვენებელს, რომელიც 22.1 პროცენტით მეტი იქნება მის ოფიციალურ მაჩვენებელზე (2015 წელს – 38.7 მლრდ. ლარი ნაცვლად ოფიციალური 31.7 მლრდ. ლარისა). ამ „მშპ+“ მაჩვენებელში ძირეული, რეალური მშპ-ის წილი (ანუ საცხოვრისის პირობითი რენტის გამორიცხვით მიღებული მშპ, „მშპ+“-ის მხოლოდ 4/5-ია).

აღნიშნული პრინციპის გამოყენებამ შეიძლება მნიშვნელოვნად შეცვალოს არა მარტო ქვეყნის შიგა, არამედ ქვეყანათაშორისი შეფარდებითი მაჩვენებლებიც.¹

ზემოსხენებული მაგალითები ნათლად ადასტურებს, თუ რამდენად მაღალია პირობითობა მშპ-ის გაანგარიშებაში და რამდენად შეიძლება იგი შეიცვალოს, თუ სხვა კომპონენტებიც, რომლებიც ამჟამად არ შედიან მშპ-ში, შესაბამისი მეთოდის შემუშავებისა და საერთაშორისო თანამეგობრობის მიერ მოწონების შემდეგ, გამოყენებული იქნებიან ამ უმნიშვნელოვანესი მაკროეკონომიკური ინდიკატორის გაანგარიშებაში. ყველა მათგანის გათვალისწინება ალბათ, სერიოზულ კორექტივებს შეიტანდა არა მარტო მაკროეკონომიკური ინდიკატორების აბსოლუტურ მონაცემებში, არამედ არსებითად შეცვლი-

და მსოფლიო ქვეყნების შესაბამისი რეიტინგ-ლისტის სტრუქტურასაც.

ტეშმარიტად, მაკროეკონომიკური ინდიკატორების გაანგარიშების მეთოდის სრულყოფის პროცესს საკუთარი თავგადასავლებით აღსავსე ისტორია და გამოწვევები აქვს...

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. System of National Accounts 2008 – 2008 SNA/ Система национальных счетов 2008 – N.-Y, 2012.
2. Stiglitz J., Fitoussi J.(2009). Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.
3. Гидденс Э. (1999). Социология. М.: Эдиториал УРСС.
4. Chain-weighting: The New Approach to Measuring GDP Charles Steindel. – <http://users.wfu.edu/cottrell/ecn207/readings/chained.pdf>
5. Бордели как средство от экономического спада. – «Независимая газета». 11.06.2014

¹ მაგალითად, 2005 წელს შემოსავლები მოსახლეობის ერთ სულზე საფრანგეთში შეადგენდა აშშ-ის ანალოგიური მაჩვენებლის 66 პროცენტს. თუ ამ მაჩვენებელს დავუმატებთ სამთავრობო ხარჯებს ჯანდაცვასა და განათლებაზე, აღნიშნული თანაფარდობა გაიზრდება 79 პროცენტამდე, ხოლო თუ შინამეურნეობებში დახარჯულ შრომისა და დასვენების ალტერნატიულ ღირებულებასაც გავითვალისწინებთ, მაშინ ეს თანაფარდობა 87 პროცენტს შეადგენს. – იხ. ჯ. სტიგლიცისა და ჟ.-პ. ფიტუსის დასახელებული ნაშრომი, გვ. 38.

Calculation of Conditionality of Macroeconomic Indicators In the Case of Globalization (On the example of GDP of Georgia)

Joseph Archvadze

Doctor of economics, Kutaisi University professor

Key words: Gross Domestic Product, value of homemakers' labor in the household

The important macroeconomic indicator—Calculation of the Gross Domestic Product (GDP) is characterized with some systematic lacks, although having its progress too: First of all, there is not pointed out such quality parameters, which will help complete satisfaction of individual demands of the population that will be expressed in the growth of consumption and welfare, even in the conditions of reduced labor costs.

The second thing is, that there are not reflected in the household labor costs of family members, that they have to create their own consumer goods and to improve their welfare condition. The Third thing is, that it is artificially taken into the housing optional rent, which represents not the results of the current year labor activities, but the indicator of depreciation of capital goods created in the previous period.

Accordingly, for perfection of the methodology of GDP calculation, it is necessary to minimize such conditionality. There is proposed in the article the methodology of calculation of value of homemakers' labor in the household, according to which the Georgian GDP should be raised by 1/4. At the same time, the housing optional rent (3.3%) should be deducted from the GDP. After adding and deducting such components, the corrected GDP is called “expanded GDP” by the Author („GDP +“).